

1

Repaljščica

//Tanja Pangerc

Pomlad je in dnevi se daljšajo. Prav kmalu se bo večina naših gnezdil ustalila v svojem poletnem domu. Sama zmeraj neučakano pričakam prihod repaljščic na Ljubljansko barje. Te živahne ptice vrabčje velikosti se na Barju v večjem številu zberejo šele v zadnji tretjini aprila. Njihov prihod iz tropske Afrike, kjer prezimujejo, natančno uravnava temperatura na selitveni poti. V letih, ko se pomlad hitro ogreje, lahko posamezne osebke opazimo celo v začetku marca. V naših krajih ostane do konca septembra, zelo redko jo opazimo tudi pozimi.

Repaljščica (*Saxicola rubetra*) gnezdi v zmernih geografskih širinah Evrope in centralne Azije. Pri nas je številčnejša na Ljubljanskem barju in Cerkniškem jezeru. Je značilna gnezdilka ekstenzivnih, z žuželkami bogatih travnišč od nižin do okoli 1800 m nm.v., naj bodo ta suha ali vlažna. Naseljuje tudi z zeliščno vegetacijo porasle aluvialne ravnice rek. Pomembno je, da je v takšnem odprtem biotopu bogata ponudba visokih steblik - njena gostota je neposredno odvisna od njih ali drugih od okoliške vegetacije dvignjenih struktur. Na takšnih izpostavljenih mestih repaljščice posejajo med petjem in prežanjem na plen ter se izogibajo talnim plenilcem.

Repaljščica je monotipska vrsta, kar pomeni, da se ne deli na različne podvrste. Velja pa, da so repaljščice na severu areale, denimo britanske, temnejše od naših, tiste z juga, naprimer dalmatinske, kavkaške in alžirske, pa svetlejše. V Evropi je repaljščici najbolj soroden prosnik (*Saxicola torquata*), na Kanarskih otokih pa živi endemna kanarska repaljščica (*Saxicola dacotiae*). Repaljščico in prosnika na Ljubljanskem barju lahko srečamo na sosednjih travnikih, raziskave drugod po Evropi pa so pokazale, da se vrsti druga druge izogibata.

Samec in samica sta različno obarvana, čemur pravimo spolni dimorfizem - spolna dvoličnost. Samec je v svatovskem perju, torej v času, ko ptico lahko opazujemo pri nas, na hrbtni strani telesa rjavo črn. Temno so obarvane tudi peruti in očesna maska, ki jo obroblja belina, nad očmi dobro opazna kot izrazita bela proga. Če nam samec v letu pokaže še beli lisi v perutih in bela trikotnika na bazi sicer črnega repa, repaljščice prav zagotovo ne moremo zamenjati s sorodnim prosnikom. Noge, kljun in razmeroma velike oči so temni. Grlo in prsi so opečnate barve. Samica je manj izrazitih barv. Kar je pri samcu belo, je pri samici motno rumene barve, grlo je oranžno rjavo. V zimskem perju je samec podoben samici. Če ju boste kdaj opazovali južno od Sahare, naj vam bodo vodilo ušesni krovci, ki so takrat zanesljiv razpoznavni znak. Pri samcu so rjavi do črni, pri samičkah pa svetlo rjavi.

Samci začnejo prav kmalu po vrnitvi s prezimovališč s petjem snubiti samice in označevati osnovane teritorije. Napev

2

3

ima za drozge (Turdidae) značilen, širok repertoar kitic. Te so kratke in preproste, med njimi so dobro zaznavni premori. Isto kitico le redko ponovijo dvakrat zapored. V napev vključijo elemente oglašanja in petja drugih vrst ptic ter celo okoliških kobilic in dvoživk. Pojejo z vzvišenih mest (visoke steblike, koli ograj, grmiči, vrhovi posameznih dreves...). Najbolj rani samčki s petjem začno približno uro pred zoro. Višek petja je ob sončnem vzhodu in znova zvečer. Le samčki brez samic neutrudno pojejo prek celega dne. Z napredovanjem gnezdenja tako kot pri drugih pevkah intenzivnost petja upada.

Brž ko je par osnovan, samec in samica skupaj poiščeta primerno mesto za gnezdenje. Gnezdo zgradi na tleh, pogosto v globelici. Skrito je tako dobro, da tudi izkušen raziskovalec le stežka določi lokacijo, pa še takrat ga včasih, tudi če stoji prav pred njim, ne vidi. Zato je treba dobro preudariti, ali je takšno dejanje upravičeno, saj pri iskanju vedno tvegamo, da gnezdo lahko tudi pohodimo in s tem uničimo zarod.

Gnezdo, skodelico iz bilk, mahu in ostankov listja, samica splete v 2-5 dneh. Lahko je obloženo z dlako (pogosto od živine). Samec redko pomaga pri graditvi gnezda. Samico le spremlja, zraven poje, včasih celo izbere gradivo, a ga sam ne odnese v gnezdo. Samica v času enega do dveh dni v gnezdo leže 2-12, najpogosteje pa 6 modro zelenih jajc velikosti nekoliko zajetnejših lešnikov. Krhke lupinice lahko včasih najdemo na poti, kamor so jih po izvalitvi mladičev odnesle odrasle ptice. Iz gnezda jih odnesejo zato, da ga ne bi izdale.

Vali izključno samica, kar traja 11-15 dni. Samica v zadnjih dneh valjenja ne zapusti gnezda. Znano je celo, da se je pustila dotakniti, medtem ko je negibno sedela na jajcih. Samčeva naloga v času valjenja je opozarjati na nevarnost, zato se večino časa zadržuje v bližini gnezda. Seveda si tako samec kot samica privoščita tudi odmore, takrat se prehranjujeta in negujeta perje. V začetnih fazah valjenja se partnerja drug od drugega le redko oddaljita za več kot 10-15 metrov. Kasneje, ko so jajca že nekoliko starejša, samica lovi žuželčji plen tudi dlje od gnezda. Mladiči valjenci se navad-

no izležejo konec maja in še nekaj časa niso sposobni lastne termoregulacije. Da se ne podhladijo, samica še vedno ostaja na gnezdu, na njih sedi in jih greje.

Repaljščice so žužkojede ptice, semen se lotijo le v času selitve. Mladiče hrani oba starša. Priložnostno jima lahko pomaga tudi kateri od samcev, ki tisto leto nimajo lastnega zaroda, ker je bil ta izgubljen, ali pa se jim ni posrečilo očarati nobene samičke. Zgodi se tudi, da en partner drugega zapusti, a takšni primeri so redki.

V prvih dneh življenja mladičem bolj pogosto prinaša hrano samec, ravno zato, ker samica na njih sedi in jih greje. A vendarle je samica tista, ki prva prinese hrano izvaljenim mladičem, samec jo sprva le opazuje in se uči. Če se gnezdu približamo v času, ko so mladiči stari manj kot teden dni, nas ti ne zaznajo. Starejši mladiči se v gnezdu potuhnejo in so komaj opazni. Okoli petega dne življenja odprejo oči. Po izvalitvi navadno ostanejo v gnezdu še slaba dva tedna.

Nato se, dokler niso sposobni leteti, skrivajo med gostim rastlinjem in s starši vzdržujejo glasovni stik. Ko so stari nekaj manj kot tri tedne, se družinske vezi razrahljajo in mladi se osamosvojijo. Vendar pa je znano, da sta bila starša videna skupaj s 30 dni starimi mladiči.

Drugo leglo je redko. Če ima par dovolj časa, ima v primeru, če prvi zarod propade, nadomestno leglo. Ocenjeno je, da okoli 40 % parov, ki jim prvi gnezdo propade, gnezdi vnovič. Najpogostejši vzroki za propad zaroda so plenilci, košnja in živina.

Repaljščica je marsikje po Evropi, npr. na Finskem, v Ukrajini, Švici, Nemčiji in tudi v Sloveniji, v zadnjih desetletjih številčno nazadovala. Odgovornost za to nosi človek, ki v želji po čimbolj donosnem kmetijstvu vztrajno krči in siromaši življenjski prostor te naše male gnezdilke. Pred plenilci dobro skrito gnezdo prezgodnja kmetijska dejavnost zlahka uniči. Tako pri nas kot v drugih državah Evropske unije potekajo projekti za zaščito območij, kjer repaljščica gnezdi. S tem bi poleg opisani vrsti omogočili obstoj še mnogim drugim bitjem. Na Barje se vsakokrat odpravljam v upanju, da bosta človek in ptica dosegla rešitev, ki bo ugodna za oba. ■

1: Samec repaljščice (*Saxicola rubetra*) posedla na osatu, ki mu služi kot preža in pevsko mesto. foto: Davorin Tome

2: Samica repaljščice je obarvana manj izrazito kot samec. foto: Davorin Tome

3: Repaljščica prebiva tako na mokrotnih travnikih v nižini kot tudi na gorskih travnikih in pašnikih, da so le bogati z žuželkami in je na njih dovolj prez, s katerih poletava za plenom. foto: Davorin Tome

4: V številnih družinah, kot je repaljščina, je pomembno, da so lačna usta posameznika čim bolj opazna. foto: Tomaž Mihelič